

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДЛЯ КВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Герасименко Ю.С., професорка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Умови воєнного стану створюють унікальні виклики для розвитку освіти кваліфікованих фахівців. Напрямки розвитку освіти для цієї групи людей:

1. Військова освіта та стратегічне планування – розвиток програм, спрямованих на навчання керівників та командирів з військової стратегії, тактики, лідерства та управління у кризових умовах.

2. Медична освіта та надання допомоги в зоні конфлікту – навчання медичних фахівців щодо екстрених медичних процедур, реанімації, травматології та психологічної підтримки для роботи у воєнних умовах.

3. Кібербезпека та кібероборона – освіта у галузі кібербезпеки для захисту від кібератак, які можуть бути особливо актуальними під час війни або конфлікту.

4. Гуманітарні професії та допомога у військових конфліктах – освіта для працівників гуманітарних організацій, які надають допомогу в зоні конфлікту: волонтерство, організація гуманітарної допомоги, медична та психологічна допомога.

5. Комунікаційні технології та інформаційна безпека – освіта щодо захисту інформації та розвитку комунікаційних технологій для забезпечення безпеки комунікацій у воєнних умовах.

6. Міжнародні відносини та дипломатія в умовах конфлікту – освіта для дипломатів та представників міжнародних організацій, спрямована на миротворчість, конфліктологію та міжнародне право.

Ці напрямки допомагають підготувати кваліфікованих фахівців до роботи в умовах воєнного стану, надаючи їм необхідні знання та навички для ефективної реакції на виклики, що виникають у цих складних ситуаціях.

Агресивні дії Російської Федерації проти України, які почалися 24 лютого 2022 року, стали викликом для існування нашої держави, її незалежності та єдності. Основні проблеми у сфері освіти, що виникли внаслідок цього:

1. Небезпека для життя та здоров'я учасників освітнього процесу та обмеження доступу до основних потреб особистості.

2. Масштабне руйнування освітньої інфраструктури, включаючи пошкодження приміщень навчальних закладів та навчально-технічних засобів.

3. Примусове масштабне переміщення учасників освітнього процесу по Україні та за кордон, що призвело до втрат серед учнів і педагогічного персоналу.

4. Ускладнення доступу українських школярів та студентів до освіти та порушення неперервності навчального процесу.

5. Втрата управлінського контролю над освітою на територіях, що перебувають під тимчасовою окупацією або в зоні активних бойових дій. Примусове переорієнтування українських учнів на російські навчальні програми та мову навчання.

6. Зменшення видатків державного та місцевих бюджетів на освіту.

7. Необхідність розвитку приватного освітнього сектору на рівнях дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти.

Із початком повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року, соціально-економічна структура України потрапила під удар ворожих дій, що призвело до значних руйнувань та пошкоджень інфраструктури, включаючи будівлі загальносуспільного значення, серед яких значна кількість освітніх закладів. Деякі міста та села України були повністю знищені російською артилерією та авіаційними бомбардуваннями, що змусило мешканців цих територій масово евакуюватись, уникаючи зон окупації та активних бойових дій.

Згідно з висновками експертів ЮНІСЕФ, російська агресія проти України створила безпосередню та зростаючу загрозу життю та добробуту 7,5 мільйонів українських дітей. Гуманітарні проблеми постійно поглиблюються та зростають. Сотні дітей загинули або отримали поранення, кожен секунду діти стикаються зі значними травмами від насильства, яке оточує їх. Сотні тисяч з них втратили доступ до безпечної води та електроенергії через пошкодження інфраструктури [1].

Війна в Україні призвела до руйнівних наслідків для дітей у таких масштабах і темпах, що не було спостережено з часів Другої світової війни, – повідомляє ЮНІСЕФ. Наслідком воєнних дій стали потреби у негайній гуманітарній допомозі для 3 мільйонів дітей в Україні та понад 2,2 мільйонів дітей у країнах, які приймають українських біженців. Переміщення, як внутрішнє, так і зовнішнє (за кордон), зачепило кожного другого дитини із трьох.

За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, щодня в Україні в результаті російських атак із застосуванням вибухової зброї в населених пунктах загивають двоє дітей, а четверо отримують поранення. Цивільна інфраструктура, яка є важливою для дітей, постійно піддається пошкодженням чи руйнуванням. Постійна війна та масштабні переміщення призводять до знищення джерел заробітку та економічних можливостей для українців. Це призводить до того, що багато сімей залишаються без достатнього доходу для задоволення основних потреб і не можуть забезпечити своїм дітям належної підтримки [2].

За даними Офісу Генерального прокурора, станом на 1 серпня 2022 року, без врахування зон активних воєнних дій, загинуло 358 дітей, а 693 дитини були поранені [3].

Система освіти України опинилася перед новими умовами функціонування, ставши перед освітніми керівниками з питань, які досі не були вирішені. З початком війни Міністерство освіти і науки України (МОН)

продовжило свою роботу, підтримуючи постійний зв'язок з обласними департаментом освіти та керівниками закладів вищої освіти. МОН звернулося до міжнародних партнерів, включаючи міністрів країн ЄС, з проханням надати підтримку системі освіти України. Одночасно було припинено співпрацю в галузі освіти та науки з РФ і відповідними державними органами країн, що підтримали воєнну агресію проти України.

Для забезпечення безпеки у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) було тимчасово припинено навчальний процес і оголошено перерву. Після цього освітній процес відновлювався з використанням різних форм: онлайн (за допомогою ІТ-технологій та дистанційного доступу в областях, що перебувають близько до зон бойових дій), офлайн (на територіях, що знаходяться подалі від зон бойових дій) та в комбінованому режимі.

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), фахової передвищої (ЗФПО) та вищої освіти (ЗВО) опинилися в нових умовах, оскільки студенти та викладачі цих закладів активно долучалися до Збройних сил України (ЗСУ) та територіальної оборони. Деякі викладачі навіть продовжували викладати студентів прямо з лінії фронту.

Міністерство освіти розробило ряд важливих рекомендацій для організації навчального процесу в закладах професійної (професійно-технічної), фахової підготовки та вищої освіти. Зокрема, у ЗП(ПТ)О запропоновано проводити теоретичну частину навчальної програми за допомогою технологій дистанційного навчання, що не вимагає фізичної присутності студентів та викладачів у навчальних закладах. Щодо практичної складової (виробничого навчання та практики), було рекомендовано використовувати навчальні майстерні, лабораторії, полігони та місця на підприємствах для здійснення практичних занять. Якщо здійснення виробничої практики стає неможливим у звичайному режимі, рекомендується створити можливість проходження практики за допомогою технологій дистанційного навчання, а частину практичного навчання, яку неможливо виконати дистанційно, перенести на період після закінчення воєнного стану.

У червні 2022 року було ухвалено Закон України № 2312-ІХ, який вносить зміни до діючого Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Ця нова нормативна ініціатива набрала чинності з 1 липня 2022 року. Запропоновані зміни мають на меті адаптацію професійно-технічної освіти до реалій війни та поточного ринку праці. Прогнозується, що нововведення сприятимуть зменшенню безробіття та допоможуть швидкій перекваліфікації тих осіб, хто втратив свою роботу. Закон передбачає такі можливості:

- здобуття професійно-технічної освіти без обов'язкового отримання повної загальної середньої освіти, яку можна буде отримати у будь-який інший час за рахунок бюджету;
- безкоштовне отримання другої робітничої професії через 3 роки після отримання попередньої професії при наявності страхового стажу та вільних місць у професійно-технічних навчальних закладах;
- отримання освіти за іншою професією за рахунок державного бюджету до завершення 3 років або відсутності підтвердженого страхового

стажу. Це може стати актуальним, якщо особа, здобувши певну професію, здоров'ям втратила змогу працювати за отриманою раніше кваліфікацією, або для термінового забезпечення державних (регіональних) потреб у фахівцях;

- прийняття до професійно-технічних навчальних закладів без врахування місця реєстрації особи; отримання часткових професійних кваліфікацій через короткострокові програми для відповіді на конкретні потреби у відновленні країни;

- розподіл державного замовлення не лише на підготовку кваліфікованих працівників, а й на їхню перепідготовку та підвищення кваліфікації, враховуючи сучасні потреби держави. Додатково, місцеві органи влади тепер отримали законодавчі повноваження щодо утримання державних професійно-технічних навчальних закладів до їх передачі в комунальну власність [4].

Крім того, встановлено механізм захисту від недообґрунтованої реорганізації чи ліквідації цих навчальних закладів на протязі 10 років.

Отже, умови воєнного конфлікту визначають ряд напрямків для розвитку освіти для кваліфікованих фахівців:

- ✓ Гнучкість і трансформація. Необхідність адаптації освітніх програм та методик навчання до нових умов конфлікту для забезпечення неперервності освітнього процесу.

- ✓ Забезпечення безпеки. Розробка та впровадження заходів для забезпечення безпеки учасників освітнього процесу під час конфлікту.

- ✓ Онлайн-та офлайн-формати. Використання інноваційних технологій для проведення навчання у віддалених регіонах або в умовах воєнного стану.

- ✓ Підготовка до нових реалій. Адаптація навчальних програм до потреб військового часу та сучасного ринку праці.

- ✓ Міжнародна співпраця. Розвиток міжнародної співпраці для підтримки освітніх ініціатив та отримання допомоги в умовах конфлікту.

- ✓ Гуманітарна підтримка. Розробка та впровадження програм психосоціальної підтримки для тих, хто потерпів від війни або зазнав травм.

- ✓ Зміна підходів до організації навчання. Реформування системи освіти для забезпечення доступу до навчання та перепідготовки в умовах військового конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Війна в Україні становить безпосередню загрозу для дітей / ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/donate-now>
2. 100 днів війни в Україні призвели до того, що 5,2 мільйона дітей потребують гуманітарної допомоги / ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/one-hundred-days-war-ukraine-have-left-52-million-children-needhumanitarian>
3. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/>

4. «Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 19 червня 2022 року № 2312-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2312-20#Text>